

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОСОБИСТИХ СЕЛЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

Правові, організаційні, економічні та соціальні засади ведення особистого селянського господарства викладені в Земельному кодексі та Законі України «Про особисте селянське господарство» від 15 травня 2003 року.

Земельним кодексом визначено, що громадяни України мають право на безоплатну передачу їм земельних ділянок із земель державної або комунальної власності для ведення особистого селянського господарства в розмірі не більше 2 гектарів.

Розмір земельної ділянки особистого селянського господарства може бути збільшений у разі отримання в натурі (на місцевості) земельної частки (паю) та її спадкування членами особистого селянського господарства відповідно до закону. Такі земельні ділянки можуть бути власністю однієї особи, спільною сумісною власністю подружжя та спільною частковою власністю членів особистого селянського господарства відповідно до закону.

Громадяни України, які реалізували своє право на безоплатну приватизацію земельної ділянки для ведення особистого підсобного господарства (в розмірі до 2 гектарів), мають право на збільшення земельної ділянки в межах норм, установлених статтею 121 Земельного кодексу України.

За даними Держземагентства нині у власності й користуванні громадян перебуває 16 млн га (39%) проти 6,1 млн га сільськогосподарських угідь (15%) до початку земельної реформи. Понад 1 млн селян приєднали земельні паї до особистих селянських господарств (без створення юридичної особи) загальною площею 4 мільйони гектарів.

Частка таких господарств у виробництві валової продукції сільського господарства становить 48,2 %, або 97,6 млрд грн. Зокрема, їх частка у валовій продукції тваринництва становить 59,4 %, або 42,3 млрд грн, а рослинництва — відповідно 43,3 % і 70,3 млрд гривень.

Разом з тим, недостатня визначеність організаційно-правових форм господарювання малих селянських господарств, які є економічними суб'єктами за змістом, але без створення юридичної особи, перешкоджає їм у рівноправному отриманні державної підтримки та соціального захисту порівняно з юридичними суб'єктами господарювання.

Державне регулювання взаємовідносин між суспільством та особистим селянським господарством визначається через обов'язки господарства та їх державну підтримку. До обов'язків членів особистого селянського господарства відносяться такі положення:

- дотримуватися вимог земельного законодавства та законодавства про охорону довкілля;
- забезпечувати використання земельної ділянки за цільовим призначенням, підвищувати родючість ґрунтів та зберігати інші корисні властивості землі;
- не порушувати права власників суміжних земельних ділянок та землекористувачів;
- дотримуватися діючих нормативів щодо якості продукції, санітарних, екологічних та інших вимог відповідно до законодавства.

Кабінет Міністрів України відповідно до загальнодержавних програм щорічно при підготовці проекту Державного бюджету України передбачає відповідні кошти на підтримку особистих селянських господарств.

Державне регулювання діяльності особистих селянських господарств базується на законодавчих та відповідних нормативно-правових актах, що регулюють майнові, земельні, податкові правовідносини, які виникають при веденні громадянами особистих селянських господарств.

Законом України «Про державну підтримку сільського господарства в Україні», статтею 10 Закону України «Про особисті селянські господарства» визначено, що «органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування відповідно до регіональних програм щорічно передбачають кошти в проектах місцевих бюджетів на підтримку особистих селянських господарств». Однак така підтримка на практиці залишається декларацією, оскільки коштів у держави на це, як правило, немає.

Потрібен єдиний закон, в якому були б закріплені норми правових засад використання земельних ділянок, правового режиму майна, здійснення виробничо-господарської діяльності, правового регулювання праці у цих господарствах та їх державна підтримка.

Увага держави до розвитку цієї категорії господарств нині є недостатньою. На селі надто мало обслуговуючих кооперативів із належною сучасною сільськогосподарською технікою. Практично не

приділяється увага якості насінневого матеріалу. Відсутня система сортооновлення та сортозаміни насінневого матеріалу. Посівний матеріал використовується без попереднього лабораторного аналізу. Існуючі закупівельні ціни на насінневий матеріал не дають можливості селянину придбати його в достатній кількості. В більшості випадків у особистих селянських господарствах не практикує-

Значну частину цих питань на сучасному етапі розвитку агропродовольчої системи можна було б усунути шляхом об'єднання особистих селянських господарств у кооперативи з визначенням їх як юридичних осіб із відповідними нормами державного регулювання. Відповідно до Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» сільськогосподарський кооператив — це «юридична особа, утворена фізичними та/або юридичними особами, що є сільськогосподарськими товаровиробниками, на засадах добровільного членства та об'єднання майнових пайових внесків для спільної виробничої діяльності у сільському господарстві та обслуговування переважно членів кооперативу».

Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив створюється для надання послуг переважно членам кооперативу та іншим особам з метою провадження сільськогосподарської діяльності. Ці кооперативи поділяються на переробні, заготівельно-збутові, постачальницькі, сервісні та інші. Кооператив є власником будівель, споруд, грошей, майнових внесків його членів, виготовленої ним продукції, доходів, одержаних від її реалізації та іншої діяльності, передбаченої статутом кооперативу, а також майна, придбаного на підставах, не заборонених законом.

Право власності на землю може набуватися кооперативом

тять використання науково обґрунтованого чергування сільськогосподарських культур.

Зменшення поголів'я худоби призводить до зменшення органічних добрив. Надто високі ціни на мінеральні добрива не дають можливості придбати їх у достатній кількості. Це негативно впливає на родючість ґрунтів, а, отже, і на обсяги виробництва продукції рослинництва.

шляхом внесення до пайового фонду земельних ділянок його засновниками та членами, а також придбання земельних ділянок за договорами купівлі-продажу, дарування, міни, іншими цивільно-правовими угодами відповідно до Земельного кодексу України.

Створення широкого кола кооперативів дасть змогу отримувати їм державну підтримку в частині пільгових кредитів, фінансування окремих напрямів діяльності та спеціальних програм для підвищення техніко-технологічного рівня всієї агропродовольчої системи, а також здійснювати соціальний захист громадян.

Одночасно це дозволить державі уточнити баланс земельних площ, які знаходяться у власності громадян, для удосконалення нормативів їх оподаткування в системі земельних правовідносин «земельний пай — земельна ділянка для ведення особистого селянського господарства — земельна ділянка для ведення підсобного господарства». Наявність у громадян земельних ділянок, площі яких перевищують відповідні норми безоплатної передачі, дозволяє говорити про те, що виробництво сільськогосподарської продукції у таких господарствах здійснюється переважно для отримання прибутку, а не для задоволення власних потреб громадян, що відповідно до існуючого законодавства вимагає уточнення напрямів і обсягів їх оподаткування.

ПРОПОЗИЦІЇ

Сучасне законодавство та нормативно-правові акти щодо агропродовольчої системи України визначають необхідність:

- нормативно-правового забезпечення діяльності особистих селянських господарств у частині землекористування,
- державної підтримки, оподаткування,
- соціально-економічного захисту громадян, які задіяні у виробництві продуктів харчування як для внутрішніх потреб господарств, так і для ринкових цілей.

Реалізація заходів щодо підвищення ефективності діяльності малих форм господарювання має здійснюватися за участю держави у напрямках:

- організації у сільській місцевості кредитних спілок, сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів для надання послуг із заготівлі, зберігання, переробки та збуту сільськогосподарської продукції, спільного використання технічних і транспортних засобів та соціально-побутового обслуговування, забезпечення кормами і молодняком худоби і птиці;
- організації на селі консультативних дорадчих служб для допомоги особистим селянським господарствам у веденні господарства, застосування передового досвіду;
- надання державної підтримки на придбання господарствами худоби, кормів, насіння, добрив;
- часткової компенсації з державного бюджету фінансових витрат на спорудження приміщень для розвитку тваринництва;
- надання пільгових кредитів на придбання механізованої техніки для ведення господарської діяльності особистих селянських господарств;
- запровадження стимулювання за підвищення родючості ґрунтів (проведення гіпсування, вапнування тощо), безкоштовного проведення агрохімічних обстежень ґрунтів.

Вирішення зазначених проблем сприятиме суттєвому підвищенню ефективності діяльності особистих селянських господарств.

Нині особисте селянське господарство є тим потенціалом, який здатний забезпечити відродження агропродовольчого виробництва в державі та його сталий розвиток відповідно до внутрішніх вимог та світових умов забезпечення суспільства продуктами харчування.

Ніна СОЛОВ'ЯНЕНКО